

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Даниела Николаева Кох-Кожухарова,
Университет за национално и световно стопанство – София,

2.1. Филология,

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление: *1.3. Педагогика на обучението по...;* научна специалност: *Методика на обучението по съвременни езици (английски език),*

с кандидат Лиляна Лулчева Тодорова-Рускова, старши преподавател в УНСС – София

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Дисертационният труд „Модел за формиращо оценяване, базиран на електронно портфолио, в обучението по английски език за специални цели“, който ми бе предоставен с необходимата предходност на електронен и хартиен носител, е с общ обем от 312 страници, които включват основен текст (267 страници), състоящ се от увод, три глави, изводи, препоръки и приноси. Съдържанието на дисертацията е онагледено със 70 фигури и 54 таблици. В библиографията са посочени 327 източници, съдържащи публикации както на утвърдени автори, така и съвременни проучвания в изследователската област. Към дисертационния труд са добавени пет приложения.

Рецензираният дисертационен труд третира актуален и практически значим проблем, свързан с образователния потенциал на цифровите технологии за повишаване на ефективността на процеса на изучаване на чужди езици. Обоснован е изборът на електронното портфолио като технологично нововъведение в оценяването на резултатите от обучението в курс по английски език за специални цели за постигане на целите на обучението, кореспондиращи със съвременните тенденции в чуждоезиковото обучение. За оптимално постигане на заложените в учебната програма цели, е разработен и апробиран методически модел на формиращо оценяване на професионалната комуникативна компетентност на студентите, който спомага за усъвършенстването на параметрите на курса, като позволява целенасочено организиране на учебните дейности и систематично надграждане и оценяване на специализираната компетентност на студентите. Дисертационното изследване допълва информацията в научната литература за интегрирането на електронно портфолио във

формиращото оценяване и генерира препоръки относно използването на дигиталния инструмент.

2. Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Уводната част на дисертационния труд /стр. 4-11/ представя целите и задачите на изследването и използвания методически инструментариум за постигането им, които са прецизирани в Глава II. Методически модел за формиращо оценяване чрез електронно портфолио /стр. 153-157/. Тодорова-Рускова уточнява, че „Основната цел на настоящото изследване е конструиране на методически модел за формиращо оценяване по английски език за специални цели за студенти по икономически специалности чрез използване на електронно портфолио, разработен на базата на критичен теоретичен анализ и осмисляне на натрупания опит. Апробирането на модела в реален контекст има за цел да установи дали формиращото оценяване чрез е-портфолио води до статистически значимо развитие на уменията за писмена комуникация (разбиране при четене и писане, включително умения за резюмиране и превод) и езиковата компетентност (граматични и лексикални знания)“ /стр. 153/.

С оглед постигането на тези цели и решаването на поставените задачи е структуриран и дисертационният труд – изграждане на лингвистичните и методологични основи на предлагания модел за формиращо оценяване, базиран на електронно портфолио, представяне на методологията и дизайна на модела, неговото апробиране и анализиране на резултатите от данните, събрани при експерименталната проверка.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

За целите на изследването дисертантката Тодорова-Рускова се опира на своя дългогодишен преподавателски опит и задълбочено познаване на спецификата на изследваната област, подкрепени от аналитичен обзор на значими публикации от наши и чуждестранни изследователи – Шопов – стр. 66, 93, Пенчева – стр. 164, Ишпекова-Братанова – стр. 165, А. Стефанова – стр. 166, Кременска – стр. 75, 108, Пейчева-Форсайт и др. – стр. 50, 59, Барет – стр. 96, 112, Блек и Уилям – стр. 95, 139, Дъглас – стр. 31, Нюън – стр. 54, 172 и др. Въз основа на използваните литературни източници, съществена част от които са от последните години, докторантката прави обективна

критична оценка на състоянието на изследвания проблем и достига до съответни обобщения, изграждащи теоретичната основа на изследването.

4. Коректност при цитирането на представителен брой автори

Цитираните в дисертационния труд източници са оформени коректно. Броят им надхвърля 300 заглавия, от които 239 са на английски език, 71 – на български и руски език и 17 официални документи. Цитираните литературни източници отговарят на съдържанието на изследователската област, като включват както изследвания на утвърдени български и чуждестранни автори, така и съвременни проучвания от последните години.

5. Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването

В изследването е аргументиран алтернативният подход чрез електронно портфолио за оптимизиране на оценяването по специализиран английски език. Обосновани и описани подробно са методологията и дизайнът на предложения модел, като е включен преглед на предвидените задачи и дейности, принципът на тяхното конфигуриране, етапите на формиращото оценяване чрез е-портфолио и съображенията за избор на технологичното решение. „Теоретичните постановки, на които се основава предложеният модел на електронно портфолио на развитието за нуждите на формиращото оценяване по АСЦ за настоящото изследване, се базират на конструктивистките принципи за ученето; прилага се интегриран подход в обучението за придобиване на знания и умения в академичната и професионална област на обучаваните. Другите съществени компоненти включват активно участие на обучаваните чрез сътрудничество, самооценяване, взаимно оценяване и рефлексия и предоставяне на дигитално пространство на обучаваните да експериментират и да развият дигиталната си компетентност и умения за 21-ви век“ /стр. 124/.

6. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Използваният методически инструментариум съответства на целите и задачите на изследването и е детайлизиран в увода на дисертационния труд. Той включва:

- ◆ анализ и синтез на теоретичните постановки в научната литература;

- ◆ провеждане на педагогически експеримент, включващ: формиращо оценяване по предложени модел; наблюдение и полеви записки; разработване на анкетни карти и провеждане на анкетни проучвания; интервю с цел допълване на информацията; предварително и контролно тестиране за установяване на нивото по измерваните параметри; разработване на дескриптори, формулирани като изпълнителски умения за четирите умения и въз основа на тях провеждане на рефлексивна самооценка;
- ◆ критичен съдържателен анализ;
- ◆ статистическа обработка, анализ на получените данни и заключения относно пригодността на модела /стр.10-11/

7. Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни

Рецензираният дисертационен труд е самостоятелна разработка и въз основа на представените от докторант Тодорова-Рускова емпирични данни от апробирането на модела в Глава III. Експериментална част /стр. 192-261/ и доказателствените материали в приложенията /стр. 293-312/, може да се съди за достоверността на резултатите от проведеното апробиране на методическия модел и собствения принос на докторантката към изследвания проблем. Събраните данни по време на провеждането на дидактически експеримент чрез тестове, анкетни проучвания, самооценки на комуникативните умения и контент-анализ на интервютата са подложени на статистическа обработка и прецизен анализ с оглед установяване на ефективността на иновативния подход. Въз основа на резултатите са изведени заключения и препоръки във връзка с използването на дигитални инструменти в чуждоезиковото обучение.

8. Описание на приносите:

8.1. Кратка характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд

Приносите на дисертационния труд, формулирани на стр. 266–267, са от научно и научно-приложно естество и се основават на основните резултати от дисертационното изследване, отразяващи съответните изложения в отделните раздели.

Това създава впечатление за самостоятелно изследване, оригиналност и съществен личен принос в научната разработка.

8.2. Описание на приносите на кандидата и класифицирането им

Формулираните от докторант Тодорова-Рускова приноси на дисертационния труд са адекватно обосновани и имат научна и научно-приложна значимост. От посочените приноси, приемам следния за принос от научно естество:

- ◆ Преглед и критичен теоретичен анализ на научната литература по изследваната проблематика, с цел да се проучат съвременните тенденции при приложението на електронно портфолио и чрез изследователския проект за интегрирането му във формиращото оценяване по английски за специални цели да се обогати информацията в теоретичен аспект.

Приемам следните от формулираните от докторант Тодорова-Рускова приноси за такива от научно-приложно естество:

- ◆ Разработване и апробиране на методически модел за приложение на електронно портфолио във формиращото оценяване по английски език за специални цели, който има потенциала да повиши качеството му, успеваемостта на студентите, както и тяхната мотивация и автономност.
- ◆ Разработване на методически инструментариум на английски и български език, съдържащ 20 типа дескриптори, формулирани като изпълнителски умения (can-do statements) за самооценяване на езиковата компетентност по специализиран английски език за студенти по икономика, въз основа на адаптирани дескриптори от корпуса с илюстративни скали в „Съпроводителната книга с нови дескриптори“ на Съвета на Европа (Council of Europe, 2018) и модела на ЕЕП на Европейската конфедерация на езиковите центрове във висшето образование (CERCLES).
- ◆ Съставяне на списък със специализирани платформи и сайтове за създаване или ползване на готови автентични ресурси за целите на обучението по английски език за специални цели на студенти по икономика.
- ◆ Разработване на рубрика за оценяване на функционалните, техническите и педагогическите аспекти на инструментите за електронно чуждоезиково обучение във висшето образование, адаптирана въз основа на разработената от Ансти и Уотсън (Anstey & Watson, 2018) рамка с критерии за измерване

на съответствието по отношение на дизайна на курса и подпомагане на различни аспекти на учебния процес.

- ◆ Създаване на корпус от автентични учебни материали и задачи, с цел практикуване на целеви езикови умения от професионалната сфера, взаимодействие със специализирания английски език по смислен и релевантен начин и поддържане на интереса и мотивацията на студентите.
- ◆ Създаване на медиатека с дигитални ресурси по английски език за специални цели, характеризиращи се с автентичност, интерактивност, адаптивност и преносимост на съдържанието.
- ◆ В съответствие със Стратегията за дигитализация на УНСС е изследван потенциалът на дигитален инструмент за подобряване на учебния процес в университета и са направени препоръки за приложението на е-портфолиото в по-голям мащаб в рамките на университета за повишаване на качеството на формиращото оценяване и подобряване на учебните постижения на студентите.

8.3. Оценка на степента на лично участие на дисертанта в приносите

Висока.

8.4. Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд

Структурата и съдържанието на автореферата, с общ обем от 74 страници, отговарят на изискванията за изготвянето му и съответстват на изложеното в дисертационния труд.

9. Въздействия на дисертационния труд върху външната среда:

9.1. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани

Представеният списък с публикации, свързани с темата на дисертацията, включва пет заглавия – три статии и две глави от учебни помагала, от които четири на английски и една на български език.

Две от публикациите са учебни помагала за подготовка за компонентите на писмената част от практическия държавен изпит по специализиран английски език,

разработени в съавторство – Improve Your Business English Skills 1: Use of English [ISBN 978-619-232-273-1] (2020) и Improve Your Business English Skills 2: Reading, Listening & Writing [ISBN 978-619-232-580-0] (2022). Опитът на Лиляна Годорова-Рускова като дългогодишен преподавател по английски език за специални цели намира отражение в участието ѝ в създаването на двете части на учебните помагала, предлагащи набор от разнообразни видове тренировъчни упражнения, които да допринесат за усъвършенстването на лексикално-граматичните езикови знания на студентите, както и специализираните комуникативни умения за четене и слушане с разбиране и уменията за писане.

Две от трите статии са били представени като доклади на научни форуми. Статията „Дигиталните умения по време на пандемия“ (2021) в съавторство с О. Памукчиева, е представена като доклад на Юбилейната международна научна конференция „100 години чуждоезиково обучение в УНСС“, организирана от катедра „Чужди езици и приложна лингвистика“ през октомври 2020 г. и публикувана в Сборника с доклади от научната конференция [ISBN: 978-619-232-452-0]. Статията „E-portfolios as an assessment tool in ESP online learning“ (2022) е изнесена като доклад на Международната конференция „The EU after Brexit“ и публикувана в Годишник на департамент „Чужди езици и култури“ на Нов български университет [ISSN 2603-4204 (Online)], който е с научно рецензиране и рефериране. Статията „Student Perceptions of E-portfolio-based Formative Assessment in ESP Context“ (2023) е публикувана в международното научно списание JRSP-ELT (ISSN: 2456-8104), което е с импакт фактор 5.834 (SJIF).

Публикуваните статии са обвързани с третираната в дисертацията проблематика и изследват концепцията за дигиталната компетентност, резултатите от пилотното проучване на методическия модел и проучване на възприятията на студентите относно различни аспекти на експерименталното формиращо оценяване чрез електронно портфолио, базирано на статистическия анализ на входящи и изходящи анкетни проучвания.

9.2. Използване и цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

Докладът на Лиляна Годорова-Рускова в съавторство с Офелия Памукчиева (2021) „Дигиталните умения по време на пандемия“, публикуван в „100 години чуждоезиково обучение в УНСС: Сборник от юбилейна международна научна

конференция - октомври 2020 г.“ [ISBN: 978-619-232-452-0] (стр. 117-124), е цитиран в списание с научно рецензиране „International Scientific-Pedagogical Organization of Philologists “WEST-EAST” (ISPOP)“. Scientific Journal WEST-EAST. Vol. 7, N1 (March, 2022) от доц. д-р Антония Пенчева в статията „Обучение иностранным языкам и формы контроля в онлайн среде в Университете национальной и мировой экономики“, стр. 20-31 (doi: <https://doi.org/10.33739/2587-5434-2022-7-1-20-31>)

10. Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Лиляна Тодорова-Рускова е етичен, коректен и уважаван от студенти и преподаватели колега с дългогодишен и разностранен преподавателски опит. Дигиталните знания и умения на Тодорова-Рускова бяха от голяма полза за преподавателския колектив на катедра „Чужди езици и приложна лингвистика“ при преминаването към дистанционно обучение поради пандемията Ковид-19.

11. Мнения, препоръки и бележки

Нямам.

Заклучение

Въз основа на гореизложеното оценявам високо дисертационния труд „Модел за формиращо оценяване, базиран на електронно портфолио, в обучението по английски език за специални цели“ и предлагам безрезервно на почитаемото научно жури да присъди на Лиляна Лулчева Тодорова-Рускова образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление: *1.3. Педагогика на обучението по...;* научна специалност: *Методика на обучението по съвременни езици (английски език).*

София, 04. 04. 2023 г.

Подпис: .....

(проф. д-р Даниела Кох-Кожухарова)